

Glimt fra Nanortalik 1883-85

Af Aksel Mikkelsen

Et gammelt fotografi-album med billeder fra Konebådsekspeditionen til Østgrønland 1883-1885 sammensat og kommenteret af ekspeditionens næstkommanderende, daværende løjtnant W. Garde, er ved skæbnens tilskikkelse kommet i min besiddelse.

Fotografiet fra 1883 med underteksten »Nanortalik, Ekspeditionens Udgangspunkt og Vinterstation på Vestkysten« giver et godt billede af det gamle Nanortalik – med det nuværende museum i midten. Der var på den tid ca. 30 grønlanderhuse i kolonien, en lille tjæret trækirke, kolonibestyrerens hus og 6-7 små hvidkalkede huse tilhørende Handelen og med et indbyggertal på ca. 300 grønlandere.

Konebådsekspeditionens fire danske medlemmer (G. Holm, W. Garde, T. Eberlin og H. Knutsen) kom til Nanortalik den 17. juli 1883 efter 75 dages rejse fra København. Den sene ankomst gjorde, at ekspeditionsmedlemmerne måtte udsætte afgang til Østkysten til det efterfølgende år. Et overvintringshus og et magnetisk observatorium blev bygget ude på »Næsset«, og under en mindre depotudlægningstur via Frederiksdal

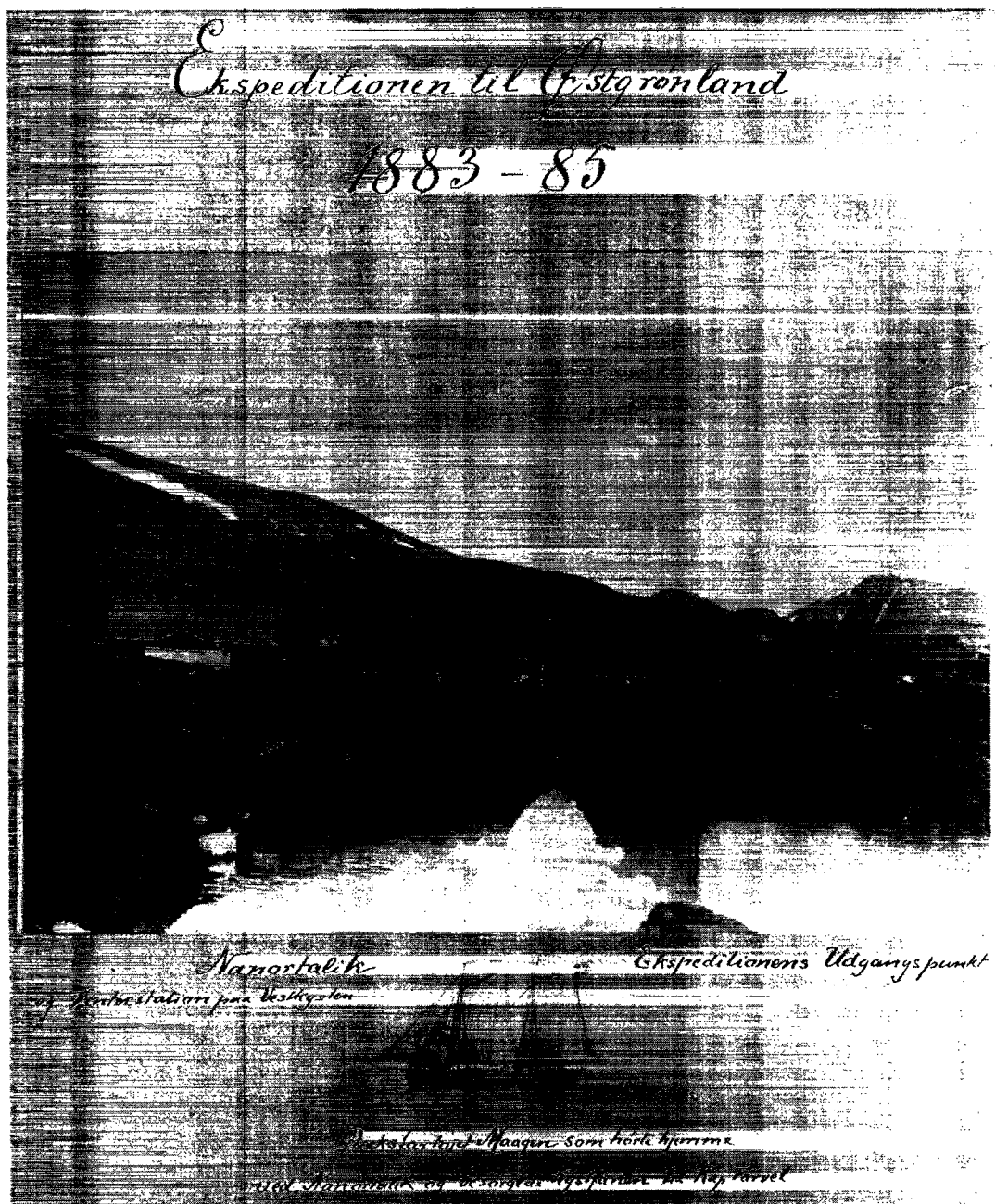
igenennem Prins Christians Sund til Østkysten etableredes kontakter med østgrønlandere med henblik på turen året efter.

Konebådsekspeditionen knyttede straks ved sin ankomst til Nanortalik tætte forbindelser til den kendte familie Lützen, som fremover blev ekspeditionen en værdifuld støtte. Johannes Hans Lützen, kirurg og kolonibestyrer, var død allerede i 1863 i Nanortalik. Hans gravsten kunne endnu i 1960'erne ses på den gamle kirkegård.

Hans mor, grønlanderinden Louise Tabitha Elisabeth og søstre Sofie og Louise, bosatte sig efter kolonibestyrerens død i det lille hvide, kendte hus på Næsset.

Familien Lützen kom til at præge Nanortalik, idet familiens hus udviklede sig til et slags kulturcentrum, der blev kendt over hele Sydgrønland, og alle fra

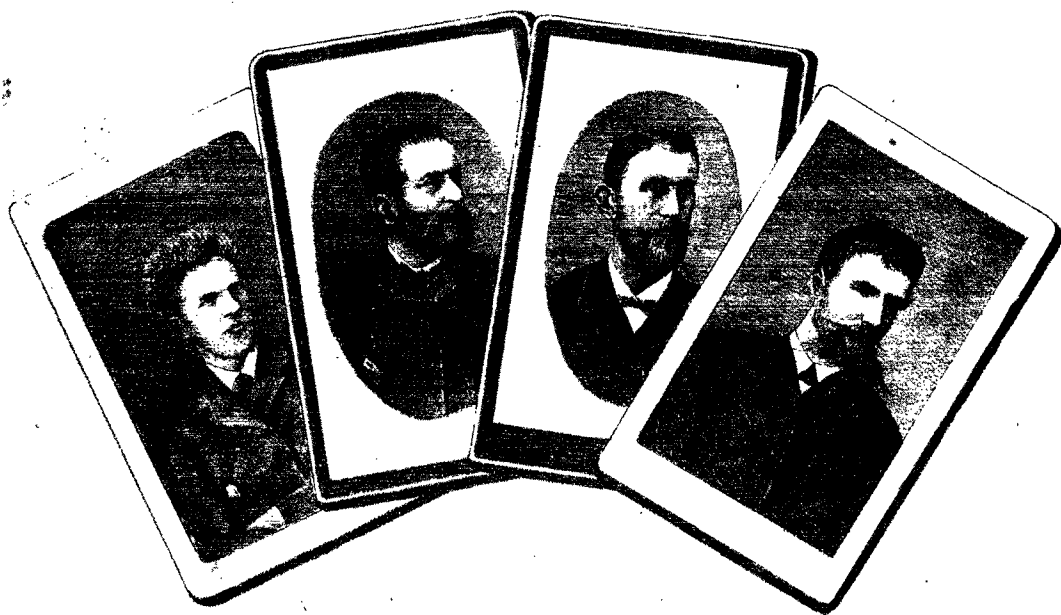
Aksel Mikkelsen har tidligere skrevet artikler om minedrift, olieeftersøgning m.v., og han arbejdede en årrække i Sydgrønland med Nanortalik som base, på Icecan- og Loranstationen i Frederiksdal og Loranstationen på Angissioq.

Nanortalik 1883. Udgangspunkt og Vinterstation for Konebådsekspeditionen 1883-1885 til Grønlands Østkyst.

nær og fjern aflagde huset besøgte for at berette nyheder eller få råd og vejledning.

Fru Lützen var en meget klog, dygtig og af alle særdeles respekteret grønlanderinde.

*P. Eberlin. W. Garde. G.F. Holm. Knutsen.
Tunuliat ukiove 1883-85.*

Konebådsekspeditionens fire danske medlemmer (P. Eberlin, W. Garde, G.F. Holm, og H. Knutsen) afbildet i et lokalt grønlandsk skrift fra 1883.

De to søstre Sofie og Elise var blevet opdraget hjemme og havde aldrig været uden for Sydgrønland, men de var begge meget kultiverede, og især Sofie læste, talte og skrev perfekt dansk.

Familien var lægekyndig og utroligt nøjsomme med hensyn til egne fornødenheder, og de var kendt for at hjælpe, selv om de så selv måtte undvære. De var således socialt indstillede, og i trangtid var deres lille hus et tilflugtssted for hele kolonien. Det siges, at ingen fattig gik tomhændet derfra, om ikke andet var der altid til en håndfuld tørrede ammassetter at få.

Familien Lützen var meget flittig og dygtig til alt skindarbejde. De oparbejdede en slags hjemmeindustri, der blev

kendt viden om, men selv var de så beskæftigede i deres fordringer, at andre tjente på deres hænders rastløse flid.

Ved Konebådsekspeditionens ankomst til Nanortalik deltog familien Lützen i alle de praktiske gøremål i forbindelse med den forestående Østgrønlandsrejse. Fru Lützens egen konebåd blev stillet til rådighed, da det var den bedst egnede i kolonien, og tre andre blev fremstillet og betrukket med skind under familiens opsyn. Der blev også syet skindtøj og kamikker til de fire ekspeditionsmedlemmer.

Sofie blev anset som den dygtige, glade og meget energiske søster. Hun påtog sig ved ekspeditionens afrejse til Østgrønland at gennemføre de daglige af-

Konebådsekspeditionens overvintringshus og magnetiske observatorium på »Næsset« i Nanortalik. Her arbejdede foruden søstrene Lützen også kateket Isak Lund med meteorologiske observationer.

læsninger af de magnetiske variationer samt at sørge for optrækningen af det ene af ekspeditionens kronometre, og hun udførte disse arbejder med stor omhu og akkuratesse.

Søsteren Elise var den mere rolige, men travle husmoder, der bl.a. ordnede og vaskede ekspeditionens tøj.

Det lille hvide hus stod altid åbent for ekspeditionsmedlemmerne, og gamle fru Lützen betragtede nærmest medlemmerne som sine sønner. Første juleaften, de tilbragte i Nanortalik, etablerede de i fællesskab den indtil da største fest i Nanortaliks historie i tømmerværkstedet.

Den korte sommerrejse i 1883 blev foretaget med 23 grønlændere fra Nanortalik og Sydprøven, men holdet blev på den store rejse næste år udskiftet med et hold fra Kap Farvel-området, da besætningerne fra »storbyerne« ikke var helt indstillede på det barske rejseliv på Østkysten.

I Gardes førømtalte album er der et fotografi med underteksten »Fru Rosen-

stand (senere Fru Holm), vor eneste europæiske omgang ved Nanortalik«. Om hr. Rosenstand nævnes der ikke noget, selv om Garde og kolonibestyrer Rosenstand har tilbragt en vinter (1884-85) sammen i Nanortalik.

Anna og Henrik Rosenstand kom til Nanortalik i 1884. Hun kom fra et forfinet dansk hjem og blev her pludselig sat næsten 1000 år tilbage i tiden. Ifølge vor familietradition blev Henrik Rosenstand som familiens »sorte får« sendt til Grønland. Overgangen fra et glad og muntert kunstnermiljø i København til Nanortalik blev tilsyneladende for meget for ham – han blev håbløst fordrukken, og det tog en hurtig ende med ham. Rosenstand har efterladt sig en stor gravsten på den gamle kirkegård i Nanortalik, men ellers vides der officielt ikke meget om ham.

Vi børn vidste – hvorfra ved jeg ikke – at Rosenstand i vinternætterne havde drukket sig fra vid og sans og smidt vor bedstemor ud i sneen i 30° kulde, før

Søstrene Elise og Sofie Lützen fotograferet omkring 1910 foran deres lille hvide hus i Nanortalik. De døde med 10 dages mellemrum af en influenzaepidemi i 1916, efter at de havde levet hele deres liv i den gode sags tjeneste i Nanortalik.

han låste døren og gik i seng. Hun gjorde det eneste, der var at gøre, at kravle ind i den lange gang til det nærmeste eskimohus. Det fortalte hun nu ikke selv noget om, men ved familiens julefester fortalte hun ofte om eskimoernes glæde, godhed og finfølelse, om hvordan de havde hjulpet hende i Nanortalik, og om hvor meget hun beundrede dem.

Hun kunne også nævne Rosenstand, og så var det altid med et lille skævt smil. Han har måske ikke været så tosset endda.

Hans drukture har jeg faktisk indirekte hørt om i Nanortalik for ca. 30 år siden. Der gik et mundheld, at dersom man manglede spiritus, kunne man forsøge at lede i Rosenstands lokum. Når

drukturene tog overhånd, har den aktive fru Rosenstand øjensynligt smidt nogle flasker den vej.

Da Gustav Holm i 1885 vendte tilbage til Nanortalik efter overvintringen i Ammassalik, var kolonibestyrer Rosenstand død, og den unge – måske ikke særligt sørgende – enke kom til at rejse hjem til København sammen med ham. Familietraditionen siger, at hun tilbød at vaske hans lommeværkløder, og datidens etik og æresbegreber inden for søofficer-korpset bevirkede, at han så blev nødsaget til at gifte sig med hende. De levede da også lykkeligt sammen i henved 50 år, og i hjemmet hørte vi børnebørn meget om Nanortalik i 1880'erne.

Et andet sted, jeg også har hørt om Nanortalik i gamle dage, var hos den lille »Gamle Mathilde«, der i begyndelsen af 60'erne endnu levede i et fint lille lavloftet hus ved siden af søstrene Lützens hus i Nanortalik.

Mathilde havde oplevet Konebådsekspeditionens tid og havde fotos af Anna og Henrik Rosenstand, Gustav Holm m. fl., og hun kunne fortælle mange historier og tildragelser derfra. Men da kongeparret engang besøgte hende, var det umuligt at aflokke hende et eneste ord, selv om hun ellers talte godt dansk. Da man efter besøget spurgte hende om grunden til hendes tavshed, meddelte hun, at hun havde været så benøvet over besøget, at hun ikke havde formået at tale.

Andre tider er nu kommet til Nanortalik, men Konebådsekspeditionen i 1883-85 og familien Lützens kulturelle og uegennyttige indsats i Nanortalik har sat sine spor i byens historie.